

4. *Татур Ю. Т.* Компетентность в структуре модели качества подготовки специалиста // Высшее образование сегодня. – 2004. – № 3.
5. *Maslow A. H.* Motivation and Personality. – New York : Harpaer & Row, 1954.

ЖОЛОбОВ О. В. *Мотивационная составляющая как важный элемент компетентности современных специалистов.*

Рассмотрено влияние мотивационной составляющей учебно-воспитательного процесса на формирование профессиональной компетентности современных специалистов, которое заключается в понимании тесной взаимосвязи мотивационных устремлений обучающихся с целями и задачами, решаемыми в образовательно-информационной среде.

Ключевые слова: компетентность, личность, мотивация, образовательная услуга, цель, устремления, спрос.

ZHOLOBOV O. V. *Motivational constituent as important element to the competence of modern specialists.*

Influence of motivational constituent of educationally process is considered on forming of professional competence of modern specialists, that consists in understanding of close intercommunication of motivational aspirations student with aims and tasks, decided in an educationally-informative environment.

Keywords: competence, personality, motivation, educational service, aim, aspirations, demand.

УДК 371

Князева І. О.

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

ЕТАПИ АДАПТАЦІЇ СТУДЕНТІВ-ІНОЗЕМЦІВ У ВИЩОМУ ТЕХНІЧНОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

У статті визначено та охарактеризовано етапи адаптації студентів-іноземців першого року навчання у вищому технічному навчальному закладі. На основі аналізу наукових матеріалів наведено визначення “адаптації”. Визначено основні проблеми, що виникають у студентів-іноземців на кожному етапі адаптації. Розкрито специфічні ситуації, з якими стикаються студенти в іноземному суспільстві. Наведено рекомендації викладачам щодо покращення умов адаптації студентів-іноземців. Висвітлено особливості міжкультурного спілкування у вищому навчальному закладі.

Ключові слова: студенти-іноземці, адаптація, викладач-куратор, вищий технічний навчальний заклад, міжкультурне спілкування.

З кожним роком зростає кількість студентів-іноземців у вищих навчальних закладах України. Українська вища школа усе активніше залучається до процесів інтернаціоналізації, що, однак, мають певну специфіку, зумовлену самою системою вищої освіти в Україні та соціально-історичними, культурними особливостями нашої країни. З огляду на це

з'являються нові вимоги перед професорсько-викладацьким складом та керівництвом вузів, оскільки, окрім засвоєння певної суми теоретичних знань та практичних навичок, необхідних для здобуття професії, студент-іноземець повинен пройти нелегкий процес адаптації у новому культурному середовищі, оволодіти українською чи російською мовою та, разом з тим, зберегти свою національну ідентичність, сформуватись як зріла особистість.

Необхідно зауважити, що однією з важливих передумов забезпечення ефективності навчально-виховного процесу є врахування особливостей адаптації студентів-іноземців до соціально-культурного середовища в Україні. Однак, необхідно зазначити, що для іноземного студента початок навчання в українському вищому навчальному закладі пов'язаний із низкою проблем, оскільки студент повинен не лише навчитись вірно організовувати свою навчальну діяльність в умовах вузу, але й пройти складний процес пристосування та адаптації у новому соціально-культурному середовищі, вивчити мову місцевого населення, отримати навички міжкультурного спілкування.

Згідно з поставленою проблемою, аналізом наукового матеріалу та власного досвіду **метою статті** є висвітлення та характеристика поетапного адаптаційного періоду студентів-іноземців вищих технічних навчальних закладів.

На основі аналізу наукових матеріалів необхідно зазначити, що адаптація із загальнобіологічного погляду – це здатність живого організму пристосуватися до мінливих умов навколишнього середовища, що виробилась у процесі еволюційного розвитку [1]. Вона має велике значення для людини, тому що дає змогу не тільки витримувати досить значні зміни довкілля, а й перебудовувати свої фізіологічні функції та поведінкові дії відповідно до цих змін.

Як вказують деякі автори [2], соціально обумовлені елементи навколишнього середовища (важка, напружена праця, її нераціональний режим, умови робочої зони, житла, харчування, матеріальна забезпеченість, рівень освіти і культури, соціально-правове становище), так само як і природні чинники, впливаючи на рушійні сили здоров'я, можуть підвищувати чи знижувати його рівень.

Спираючись на досвід роботи зі студентами іноземцями, слід зауважити, що студенти підготовчого відділення мають певні переваги, оскільки можуть повністю зосередити свої зусилля на вивченні української чи російської мови, історії та культури, що полегшує та пришвидшує їх адаптування до місцевих умов. Однак більш складний процес адаптації для іноземних студентів, які навчаються англійською чи іншою іноземною мовою. За умови викладання всіх дисциплін англійською або іншою

іноземною мовою такі студенти не мають можливості швидко оволодіти українською, що значно ускладнює процес їх при звичаєння в Україні. Оскільки студенти не можуть без сторонньої допомоги вирішувати повсякденні проблеми, що потребують спілкування з місцевим населенням. Такі студенти спілкуються лише з тими, хто говорить їх рідною мовою, або англомовними жителями, яких у нашій місцевості зовсім мало.

Згідно з досвідом роботи необхідно зауважити, що у перші місяці перебування в Україні студенти-іноземці, як правило, ознайомлюються з такими видимими аспектами культури, як типова їжа, одяг, мистецтво, архітектура, традиції та святкування, і набувають першого досвіду пристосування до нового соціального середовища. Доцільно зазначити, що у цей період студенти відчують себе особливо вразливими, несаможиттєвими, невпевненими у собі, оскільки не розуміють мови і поведінки тих, хто їх оточує, а звичаї та стиль стосунків між людьми видаються їм дивними і незрозумілими. У цей час зав'язуються тісні дружні стосунки з іншими іноземцями, як правило, вихідцями з тієї ж країни чи регіону. Такі стосунки, особливо зі студентами старших курсів, які вже декілька років навчаються в Україні, значно полегшують процес адаптації та йдуть на користь першокурсникам. Специфічні проблеми виникають у студентів – вихідців із країн Африки, які часто стикаються з неадекватним чи упередженим ставленням з боку місцевого населення.

Необхідно зауважити, що на початковому етапі адаптування іноземні студенти звертають увагу, як правило, на видимі прояви культури, але не відчують глибокої різниці у стилі спілкування, у ціннісних орієнтирах тощо, оскільки події вони сприймають крізь призму власної культури й особистого соціально-культурного досвіду, і це часто може викликати своєрідний "культурний шок". Дуже важливо, щоб на цьому етапі студенти отримали найбільш суттєву інформацію про особливості навчання, побуту та спілкування в Україні, про можливі проблеми, про те, як їх можна уникнути або вирішити. Необхідно зауважити, що доцільно було б скористатись зарубіжним досвідом, так, як у вузах США і Німеччини іноземний студент чи науковець отримує спеціальний комплект довідників, що містять необхідну інформацію щодо усіх аспектів організації навчання та побуту, про медичні послуги, особисту безпеку та особливості міжособистісних стосунків в іноземному суспільстві. Крім того, іноземний студент може скористатись послугами консультаційної служби, якщо у нього виникають серйозні проблеми при адаптації до нових умов.

З огляду на набутий досвід доречно вказати, що викладачі не можуть не враховувати проблем первинної адаптації при роботі зі студентами підготовчого відділення та I курсу, адже вони потребують особливої уваги та підтримки з боку викладача-куратора. Однак, наголошуємо, що підтримка не повинна перетворюватись у поблажливість. На цьому етапі студенти часто не розуміють вимог, що перед ними ставляться, порушують правила

внутрішнього розпорядку. Викладачам слід доброзичливо і послідовно наполягати на дотриманні вимог і правил, роз'яснювати усе незрозуміле студентам. Важливо, щоб усі вимоги та правила були доведені до відома студентів у доступній формі й були єдиними для усього вузу, бо у противному разі студенти можуть сприйняти поблажливе ставлення як норму, а вимогливих викладачів вважатимуть упередженими.

На наступному етапі адаптації студенти уже мають певні навички організації свого навчання та побуту в Україні, володіють основами української/російської мови і певними знаннями про місцеву культуру. З одного боку, це дає їм змогу більш ефективно спілкуватись як у вузівському середовищі, так і поза ним, з другого – спроби такого спілкування виявляють приховані відмінності між культурами, зокрема цінності, вірування, суспільні норми та переконання, етику та мораль, характер міжособистісних стосунків.

Яскравими прикладами таких міжкультурних відмінностей у спілкуванні є відстань між співрозмовниками (у деяких народів вона значно менша), наявність або відсутність зорового контакту (наприклад, у деяких народів дивитись людині в очі вважається неввічливим), жестикуляція (уявлення про доцільність чи недоцільність жестикуляції, так само як і про непристойні жести, суттєво відрізняються у різних народів), інші невербальні засоби спілкування, допустимість або недопустимість доторкування до співрозмовника. Не менш важливим є стиль ведення розмови. У західній культурі домінує прямий стиль, коли мовець зрозуміло висловлює свою позицію, повідомлення його є чітким і недвозначним. Усі речі мають свої імена, і немає потреби "читати між рядками". Для народів Сходу більш характерний непрямий стиль, де є багато натяків та недомовок, зміст повідомлення може бути прихованим, високо цінується пишномовність; відмова або неприємна інформація подається у завуальованій формі.

Таким чином, у східній культурі пряме висловлювання носія західної культури може бути витлумачене як грубе й образливе, намагання утримати комфортну відстань при розмові її як вияв неповаги або зверхності. Ставлення до часу також обумовлене культурою. Дуже актуальним у міжкультурному спілкуванні є врахування соціального статусу співрозмовників. Українська культура передбачає в університетському середовищі вияв особливої поваги до викладача, тому в українських студентів не заведено виправляти помилки викладачів, вступати з ними у дискусії чи відкрито критикувати їх. Такі дії студентів-іноземців можуть викликати негативну реакцію з боку українських викладачів і, як наслідок, взаємні звинувачення. Розуміння "соціальної дистанції" приходить з досвідом.

Імовірність виникнення конфліктних ситуацій на основі відмінностей між культурами залежить від рівня міжкультурної чутливості та міжкультурної компетентності студентів-іноземців, українських студентів та

викладачів. Міжкультурна чутливість ученими визначається як здатність особи формувати позитивне ставлення до вивчення та визнання культурних відмінностей задля стимулювання адекватної поведінки в умовах міжкультурного спілкування. Міжкультурна компетентність передбачає здатність особи поводитись ефективно і доцільно у міжкультурному середовищі, досягати комунікативних цілей та за допомогою вербальних і невербальних засобів організовувати діяльність у міжкультурному середовищі. Усі сторони, задіяні в міжкультурному спілкуванні, повинні спрямовувати свої зусилля на підвищення власної міжкультурної чутливості та компетентності через пізнання більш глибоких складових культури та через формування навичок міжкультурного спілкування.

На черговому етапі процесу пристосування студент-іноземець починає розуміти внутрішню логіку подій, знає цінності та світогляд, потреби та типові моделі поведінки місцевих жителів і здатний передбачати їх дії. Такий студент готовий інтегруватись у місцеве середовище. На цей час він уже засвоїв основні норми поведінки та правила соціального етикету і може зав'язувати дружні або романтичні стосунки з представниками місцевої культури. Ті культурні особливості, що раніше викликали нерозуміння чи непорозуміння, тепер сприймаються як належне.

Слід зазначити, однак, що при тривалому контакті з місцевою культурою іноземець може засвоїти як позитивні, так і негативні моделі поведінки. Для прикладу, в умовах вузу це може бути списування, випрошування або вимагання оцінок у викладача. Оскільки ті студенти, які на початку навчання призвичаїлись до більш поблажливого ставлення з боку викладачів, часто претендують на нього і зараз, що є недопустимим, бо таке невинуватене заниження вимог призводить до недостатнього оволодіння професійними знаннями та навичками. Тривале перебування у відмінному культурному середовищі стимулює розвиток особистості, сприяє вдосконаленню ціннісно-орієнтаційної бази, формуванню адаптивних та комунікативних навичок і збагаченню соціального досвіду.

Отже, процес адаптації до нового культурного середовища можна поділити умовно на 3 етапи, котрі повинні враховуватись при організації навчальної та виховної роботи зі студентами-іноземцями в українських вузах. Однак, тривалість кожного з цих етапів значною мірою залежить від індивідуальних особливостей студента та його соціального досвіду. Ті студенти, в яких здатність до адаптації в нових умовах виявлена сильніше, або ж ті, які вже мають досвід тривалого перебування за кордоном, швидше пристосовуються до навчання і життя в Україні. Ефективність навчальної діяльності та психологічний комфорт іноземних студентів значною мірою залежать від того, наскільки швидко вони пристосовуються до відмінностей між власною культурою і культурним середовищем в Україні. Підвищення міжкультурної чутливості та міжкультурної компетентності як студентів-

іноземців, так і українських студентів та викладачів пришвидшує і полегшує процес адаптації.

Використана література:

1. Физиология человека: Compendium : учебник / под ред. Б. И. Ткаченко и В. Ф. Пятина. – СПб., 1996. – С. 363.
2. Гончарук Є. Г., Сидоренко Г. І. Основні постулати, принципи (закони і закономірності) – теоретичні основи гігієни. // Загальна гігієна: пропедевтика гігієни : підручник / за ред. Є. Г. Гончарука. – К. : Вища шк., 1995. – С. 97.
3. Томаш В. В., Скородумова Н. П., Рождественський Є. Ю. та ін. Щодо проблеми адаптації іноземних студентів до умов перебування в Україні // Актуальні питання міжнародного співробітництва та навчання іноземних громадян в вищих навчальних закладах України: пошуки, знахідки, перспективи : Зб. матер. наук.-методич. семінару. – Суми : Вид-во СумДУ, 2001. – С. 29-37.
4. Різниченко С. Т., Роменська Л. С. Щодо створення програми соціальної адаптації іноземних студентів в Україні // Актуальні питання міжнародного співробітництва та навчання іноземних громадян в вищих навчальних закладах України: пошуки, знахідки, перспективи : зб. матер. наук.-методич. семінару. – Суми : Вид-во СумДУ, 2001. – С. 12-14.

КНЯЗЕВА И. А. Этапы адаптации студентов-иностранцев в высшем техническом учебном заведении.

В статье определены и охарактеризованы этапы адаптации студентов-иностранцев первого года обучения в высшем техническом учебном заведении. На основе анализа научных материалов приведено определение термина “адаптация”. Определены основные проблемы, возникающие у студентов-иностранцев на каждом этапе адаптации. Раскрыты специфические ситуации, с которыми сталкиваются студенты в иностранном обществе. Приведены рекомендации преподавателям по улучшению условий адаптации студентов-иностранцев. Освещены особенности межкультурного общения в ВУЗе.

Ключевые слова: *студенты-иностранцы, адаптация, преподаватель-куратор, высшее техническое учебное заведение, межкультурное общение.*

KNIAZEVA E. O. Stages of adaptation of students foreigners in the higher technical school.

The stages of adaptation of foreign students of the first year education in higher technical education are defined and described in the article. The definition of “adaptation” based on the analysis of scientific materials is given. The main problems which arise at every stage of adaptation of foreign students are defined. The specific situations that students face in a foreign society are revealed. Recommendations for teachers for improvement of the conditions of adaptation of foreign students are given. The peculiarities of intercultural communication in colleges are highlighted.

Keywords: *foreign students, adaptation, teacher, curator, higher educational institutions, intercultural communication.*